

‘Pyjai, de spirituele genezer van het Kari'na volk’

Nardo Aluman

bron

Nardo Aluman, ‘Pyjai, de spirituele genezer van het Kari'na volk’, in: *Oso* 18 (1999), p. 178-186.

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/alum001pyja01_01/colofon.htm

© 2008 dbnl / Nardo Aluman

Pyjai, de spirituele genezer van het Kari'na volk

Nardo Aluman¹

De vroegere Kari'na pyjai moeten kundige en kranige kerels en vrouwen zijn geweest. Met hun lede ogen konden zij de boze geesten bij een zieke zien. Zij konden zelfs een pas gestorven iemand weer tot leven roepen. Bij zo'n persoon werd bij de leverstreek gevoeld of er nog wat leven in zat. Indien geconstateerd werd dat er nog wat leven in de persoon was, maakte de pyjai een heel lange ulemari-sigaar², van de 'ingi pipa' boom aan en blies heel zwaar en lang met de rook op de genoemde lichaamsplek. Dit werd een paar keren herhaald en de dode kwam langzaam weer tot leven.

Doordat in een bepaalde periode zoveel mensen dood gingen, besloot een heel beroemde *pyjai* eens om een tocht te maken naar *Tamusji*³ voor hulp. *Tamusji* vond deze handelwijze van de *pyjai* niet zo op zijn plaats en vermaande hem om direct weer terug te gaan naar de aarde en nooit meer bij hem te komen. Dit is dan ook de reden waarom een *pyjai* nooit meer rechtstreeks contact kan hebben met *Tamusji*.

Volgens de Inheemse kosmologie dankt elke ziekte haar oorsprong aan boze geesten. Indien men dus een zieke wil genezen, moet eerst de boze geest uit het lichaam verdreven worden. Om dit te kunnen doen, moet de genezer een kundigheid bezitten en een sterkere goede geest in zich hebben. De meeste van deze sterke goede geesten leven in bepaalde planten, zoals: de tabaksplant, de peperstruik en de Takini-boom. Door delen van deze planten in zich op te nemen, kan men de geesten die bij deze planten behoren overnemen. Dit kan de persoon meer geestelijke kracht geven en tot een geneesheer en geestenbezweerder maken, een *pyjai*. Tot op de dag van vandaag heeft de *pyjai* een voorname rol in de Inheemse maatschappij. Zijn voornaamste functie is het genezen van zieken. Vandaar dat de *pyjai* ook een geneesheer is. De *pyjai* is aldoor in strijd met de slechte geesten die de goede geesten anders willen beïnvloeden. Uiteraard kan hij de boze geesten oproepen om kwaad te doen. Vandaar dat sommige *pyjai* gevreesd zijn.

Volgens de Kari'na bestaan er drie categorieën *pyjai*: (a) de *pamy-pyjairy* (tabaks-*pyjai*), (b) de *pomyi-pyjairy* (peper-*pyjai*) en (c) de *takini-emy-pyjairy* (takini-boom⁴ -*pyjai*).

Heel vroeger bestonden er nog twee andere soorten *pyjai*, namelijk de *kumaka-pyjai* (kankantri⁵ -*pyjai*) en de *kuasini-pyjai* (kwasini⁶ -*pyjai*). De kankantri en kwasini zijn bomen en beide hebben witte (goede) en zwarte (slechte) geesten. De goede geesten leven in het onderste gedeelte van de boom, terwijl de slechte in het bovenste gedeelte zitten.

De leerling pyjai

Om te beginnen wordt de leerling *pyjai* geleerd om nooit aan iemand te vertellen hoe hij de kunst van de *pyjai* geleerd heeft. Het moet voor de buitenstaander altijd geheim blijven. Ik zal hierbij twee soorten *pyjai* belichten, namelijk de tabaks-*pyjai* en de takini-*pyjai*, vanwege het feit dat de overige soorten *pyjai* sinds decennia niet meer bestaan. In het algemeen wacht de leermeester (*byjai*) totdat voldoende geïnteresseerden zich hebben opgegeven om opgeleid te worden. Soms bestaat de groep leerlingen uit wel tien personen.

Tamy-pyjairy (tabaks- *pyjai*)

In opdracht van de leermeester beginnen de leerlingen tabak te planten. Zaden van tabak worden fijn gezeefd en worden vervolgens

gezaaid, liefst ver van de bewoonde wereld. Zodra de regentijd aanbreekt, ontkiemen ze en groeien uit tot planten van ongeveer driekwart meter hoog. Tijdens het groeiproces wordt een groot kamp gebouwd dat geheel wordt dicht gemaakt met palmladeren. Dit kamp zal straks dienen als *tokai*, de *pyjai*-hut. Aan de vooravond van de leerperiode vindt het volgende plaats. Het gelaat van de leerlingen worden door een door de *byjai* aangewezen vrouw, de *meter*, mooi beschilderd met *alakuseri*,⁷ een extract van de *alakuseri*-bladeren. Hierbij worden bepaalde delen van het gezicht met witte vogeldons versierd en vastgeplakt met behulp van *alakuseri*. Voorts wordt een sterke man (assistent-*pyjai*) aangewezen door de *byjai* om het lichaam van de kandidaten los te maken. Hij pakt ze één voor één bij de pols en schudt ze flink door elkaar. Bij het invallen van de avond zal de tabaksbehandeling aanvangen.

De leerlingen krijgen op drie manieren tabak toegediend. De assistent-*pyjai* geeft aan elke leerling twee verse tabaksbladeren om even te kauwen en vervolgens in te slikken. Deze twee bladeren zullen nooit meer uit het lichaam komen. Aan deze twee bladeren heeft de leermeester namelijk een geest toegevoegd. Uiteraard is het een goede geest. Vervolgens worden fijn gestampte, droge tabaksbladeren in de mond genomen om met behulp van tabakswater door te slikken. Gedurende de hele nacht krijgen de leerlingen van tijd tot tijd in water opgelost tabakspoeier te drinken. Steeds wordt een volle kom gedronken. Elke keer als de handelingen plaatsvinden en gedurende de hele nacht wordt door de leermeester gezongen en gedanst. De leerlingen doen allemaal mee. Zij zingen:

*'Moky tonoro kamarako wara
tyre jano kyteisen se'*

Vertaling: Laten wij doen, gelijk de schaarstaart vogel.

Dit is de dans van de *kamarako*. Vliegend rukt deze vogel een blad van de boom, waarbij hij zijn kop schudt. Zo moeten de leerlingen ook schudden met hun hoofden tijdens de dans.

*'Moky tonomy maipuri wara
tyre jano kyteisen se'*

Vertaling: Laten wij doen, gelijk het grote wild, de tapir.

Dit is de dans van de *maipuri*. De leerlingen maken hierbij een stampende beweging, zoals de tapir.

De hele nacht door tot de volgende morgen wordt dus tabakswater gedronken, gezongen en gedanst. De leerlingen moeten hierbij de gezongen liederen en danssoorten onthouden. Hierbij wordt er volledig onthouden van voedsel en drank. Tegen zeven uur 's morgens houdt de ceremonie op en zoeken de leerlingen hun hangmatten op. Deze ceremonie wordt drie tot vier dagen herhaald, precies op dezelfde wijze van begin tot eind. Gedurende deze leerperiode wordt er volledig van voedsel en drank en water onthouden. Elke middag rend vijf uur van deze leerperiode worden de leerlingen opnieuw beschilderd met *alakuseri* door de *meter*. De vijfde nacht, de laatste, krijgen de leerlingen helemaal niets, niet eens tabakswater. Deze nacht is de voorbereiding van de tocht naar de Grote Geest, *Tamusji*, vandaar dat zij 'licht' moeten zijn. Ze zullen ook boven de wolken een bezoek brengen aan de *Tamy jumy*, de vader der tabaksplanten. De dag ervoor heeft de leermeester touwen (*kurawa*) laten spannen van beneden naar het nok en dwars door het kamp. In deze laatste nacht zullen de leerlingen de reis naar de Grote Geest aanvangen. Ietsje voor middernacht beginnen de leerlingen de touwendans uit te voeren. Zij mogen met de linkerhand het bovenste touw aanraken, maar niet vasthouden en de *maraka* wordt met de rechterhand bespeeld. Precies te middernacht zal de 'hemelvaart' plaatsvinden en op een bepaald moment zullen ze allemaal tegelijkertijd terug naar de aarde komen. Dit

gebeurt dan ineens als bij ‘donderslag’. Ze zijn terug in hun *pyjai*-hut, de *tokai*.

Als de dag aanbreekt, wordt een groot vuur gemaakt. Hierop zal gekookt worden en cassavebrood gebakken. De leerling-*pyjai* krijgen straks versgebakken cassavebrood te eten, waarna hen gekookte rode, zoete *kasiri* geserveerd wordt. Terwijl de leerling-*pyjai* rondom het vuur zitten, roosteren ze kleine vogeltjes en visjes. Voordat ze eten worden alle graatjes en beentjes nauwkeurig weggehaald. De graten en beentjes mogen nimmer weggegooid worden, maar worden aan een touw geregen en bewaard. Na deze rituele maaltijd worden de hangmatten vastgebonden, niet naast elkaar, maar achterelkaar in de rij. Nadat dit is gebeurd, begint de *byjai* te zingen. De leerling-*pyjai* zingen mee en dansen in een zig-zag beweging waarbij ze met hun ruggen de hangmatten aanraken. Bij deze ceremoniële dans mag door geen van de aanwezige familieleden gegeten of gedronken worden, of een of ander onbehoorlijk gedrag worden vertoond. Indien men dit toch doet zal de leerling-*pyjai* tijdens deze dans vallen en niet lang meer kunnen leven. Zijn wijding is dan niet gelukt. Na deze ceremonie worden de wanden van het kamp afgebroken. De palmladeren die zijn weggehaald, mogen niet in stukjes worden gebroken, maar dienen in gave toestand te worden weggegooid. Hierna krijgen de leerling-*pyjai* een week vakantie. Hoever de zee zich ook mag bevinden, toch gaan de leerling-*pyjai* opzoek naar krabben. Bij aankomst bij de plaats van de krabben worden zij door de *meter* met wat modder over de rug gestreken. Hierna kunnen de leerling-*pyjai* in de modder vallen om krabben te vangen. Bij aankomst thuis gaan de vrouwen de krabben schoonmaken en koken. Hun aankomst van het krabbenveld wordt afgesproken. De leerling-*pyjai* mogen de krabben niet zomaar eten. Iedereen krijgt eerst zes krabben, opgelost in tabakswater te ‘drinken’. Hierna mogen zij normaal de krabben eten, nadat ze alle vezels van de krabben hebben weggehaald.

In de avonduren wordt de maaltijd voortgezet met konijnenvlees en gevogelte. Terwijl de leerlingen krabben vingen, heeft de *byjai* gezorgd voor de traditionele drank, *tapanā*⁸ oftewel *kasiri*. Verschillende soorten *kasiri* zijn aanwezig, zoals gekookte *kasiri*, *paja* en *pajawaru*. Als de leerlingen een beetje uitgerust zijn, roept de leermeester hen weer bij elkaar. Als iedereen zich heeft verzameld op een afgesproken plek, gaan ze zingend en zwaaiend met hun *maraka* in de rij achter de leermeester terug naar het inmiddels opengemaakte kamp. Dit is het moment waarbij de leerlingen het reinigingsritueel *atuwenakano* zullen ondergaan. Twee levende mieren, *juku*, moeten de leerlingen inslikken. De *juku* worden met behulp van *kasiri* naar binnen gewerkt. Voordat de *kasiri* wordt gedronken moeten de leerlingen door een lang pijlriet, *pyrywa*, in een grote drinkkom (*sapera*) met *kasiri* blazen, totdat deze borrelt. Uiteraard moet er veel kracht ontwikkeld worden om dit resultaat te krijgen. Deze mieren zullen nooit meer terug komen, ze zullen altijd in het lichaam van de *pyjai* blijven, want de *byjai* heeft er goede geesten aan verbonden. Hierna krijgen de leerlingen vele liters *kasiri* en tabakswater toegediend. Het is de bedoeling dat zij veel moeten braken, waardoor het lichaam gezuiverd wordt van alle ziekten. Hierna krijgen de leerlingen verschillende vis-, vlees-, en vruchtensoorten te proeven. Deze zaken worden eerst door de *byjai* gewijd, doormiddel van de rook van de *ulemari* sigaar. Ook bij het inslikken van de mieren mag op dat moment geen enkel familielid eten en drinken en/of ander onbehoorlijk gedrag vertonen. Dit zou de leerling *pyjai* alleen maar kwaad doen en hij zou geen goede *pyjai* kunnen zijn. De mier mag nimmer in de keel blijven steken, maar indien dat toch gebeurt, heeft de *byjai* een lange vogelveer in de hand, waarmee hij eventueel de mier kan losmaken. Met deze lange veer van de raaf wordt zo wie zo de keel van elke leerling schoongemaakt, want via deze keel zal voortaan de geest praten.

De uitgedoste leerling-*pyjai* moeten daarna nog één handeling doen en dat is het contact met de vrouw herstellen. Elke leerling wordt samen met zijn vrouw in de hangmat geschommeld. Indien hij geen vrouw heeft wordt een klein meisje gevraagd even met de leerling-*pyjai* te schommelen. Dit is het symbool dat de leerling-*pyjai* nu weer normaal samen met zijn vrouw kan leven. Tijdens de leerperiode mag de *pyjai* geen seksueel contact hebben met een vrouw. Hiermee is de leerperiode officieel afgesloten. Het grote feest mag nu beginnen. Onder begeleiding van de jonge *pyjai* worden *aremi*⁹ gezongen en gedanst. Hieraan mogen alle aanwezigen meedoen. Tegen het midden van de dag wordt de dans even gestopt, want de *byjai* vindt het nodig de huizen van de *pyjai* te wijden, voordat ze weer naar huis gaan. Ze gaan dan met zijn allen in elk van de huizen een *maraka* lied zingen en dansen.

Vroeger was het zo dat de jonge *pyjai* werden voorgesteld aan andere Inheemse dorpen. Ook was het vroeger zo dat de leerling-*pyjai* verplicht waren in de rivier te duiken om een of andere vissoort met de hand te vangen. Helaas worden deze zaken niet meer gedaan. De jonge *pyjai* zal na drie dagen na deze inwijding zelfstandig proberen om de kunst en de kracht van de *pyjai* te beoefenen. Alle voedingswaren die er tijdens de inwijding niet waren, mag de leerling *pyjai* niet eten voordat de leermeester het heeft ingezegend.

Takini-pyjairy (takina-pyjai)

De redenen om *takini-pyjai* te worden en de voorbereiding van de leerperiode is het zelfde als die van de *tamy-pyjairy*, zoals het bouwen van een grote *tokai*, het maken van *maraka* en kledingstukken, et cetera. Lang van te voren kent de leermeester de plaats van de *takini*-boom. De avond voordat het ritueel begint, treedt hij in contact met zijn *jakuwa* (hulpgeesten) om alles goed te laten verlopen tijdens het tappen van het sap uit de *takini*-boom. Op de plaats aangekomen, wordt gebeden en toestemming gevraagd aan de goede geesten van de boom voor een klein beetje sap. Elke leerling mag maar twee kleine borrel glazen drinken. Tegen de schemering wordt de *takini* in de *tokai* aan de leerling toegediend. Onmiddellijk hierna gaat hij in de hangmat liggen. De leerling *pyjai* zal kort hierna 'hoge koude koorts' krijgen, oftewel gaan hallucineren. De leermeester begint vrijwel onmiddellijk met de séance. Hij zal de leerlingen gedurende de hele nacht beschermen tegen de aanvallen van de geesten van de *takini*. De geesten komen met volle kracht op de leerlingen af. De slechte geesten rukken aan zijn hangmat. Ze worden aan hun lichaam getrokken en door elkaar geschud door de geesten. Ze beven en schreeuwen van pijn en angst. De leerlingen zijn verplicht gedurende de hallucinatie alles te onthouden wat de geesten hebben verteld, want deze zaken zullen weer gebruikt worden tijdens de *omepano*. De volgende dag begint de leermeester met de *pyjai*-sessie, waarbij de leerlingen *pyjai*-liederen (*aremi*) en communicatie met de geesten worden geleerd. Deze leerperiode duurt ongeveer anderhalve tot twee weken en eindigt met het reinigingsritueel (*atuwenakano*). Het einde van de opleiding, zoals de inwijding en de reinigingsrituelen (*atuwenakano*) gebeuren op dezelfde manier als bij *tamy-pyjairy*. Ook de taboes die de *pyjai* opgelegd krijgt, zijn hetzelfde. Enkele van de taboes zijn: contact met menstruerende vrouwen, contact met kraamvrouwen en pasgeboren baby's, het nuttigen van rundvlees en melkproducten en het gebruiken van sterk geurend parfum en dergelijke zaken.

Atamyngano (hij keert in zichzelf); de seance

Als de *pyjai* met een séance begint, zegt hij: '*Atamynga wy'sa*'. Het woord is afgeleid van *amynga*, wat betekent 'naar binnen brengen'. Hij laat zichzelf naar binnen brengen, dat wil

zeggen, hij keert zich in zichzelf. Bij de behandeling van een zieke moet deze zich volledig aan de wereld van de *pyjai* overgeven, wil hij genezen worden. Ook hij moet dus in zichzelf kunnen keren. De behandeling van een zieke, een *séance*, begint meestal in de vooravond. Een *séance* kunnen we als volgt indelen.

(a) De voorbereiding: het oproepen van de *jakuwa*. *Jakuwa* zijn alle goede geesten die door de *pyjai* positief zijn beïnvloed en voortaan als zijn hulpgeesten zullen fungeren. In opdracht van de *pyjai* kunnen deze *jakuwa* een zieke genezen. Ook kunnen deze *jakuwa* aan een genezen patiënt overgedragen worden om voortaan als zijn hulpgeest te fungeren in het verder leven. Op zo'n avond worden tientallen *jakuwa* opgeroepen en elke *jakuwa* heeft zijn eigen naam, taal, lied en persoonlijkheid. De *pyjai* die de macht heeft over al deze geesten, kan makkelijk met hen via zijn 'keel' communiceren. Trouwens zijn keel was 'schoongemaakt' tijdens het inslikken van de *juku* speciaal voor dit doel. Hierbij ontstaat een levendige communicatie tussen de *pyjai* en de hulpgeesten. Ze worden gevraagd zich volledig te geven aan de zieke en grondig onderzoek te doen naar de oorzaak van de ziekte. In één *séance* kunnen meerdere zieken behandeld worden en een aantal *jakuwa* aan het werk gezet worden.

(b) De behandeling van de zieke kan op twee manieren gebeuren. Als het een ernstig geval betreft, kan de zieke in de *tokai* voor enkele minuten uitgenodigd worden. Is de kwestie minder zwaar, dan kan de patiënt op een afstand in de hangmat blijven liggen en de behandeling gebeurt via de *jakuwa*. Indien de zieke in de *tokai* wordt behandeld, zal de hulpgeest, via de *pyjai*, met hem praten. Hierbij wordt de zieke met de rook van de *ulemari* sigaar 'gemasseerd'.

(c) Het weer wegsturen van de *jakuwa*. Zij worden één voor één bedankt voor hun diensten en op de juiste wijze gevraagd weer weg te gaan, onder begeleiding van hun speciale gezangen. Een *séance* kan drie tot vier uur in beslag nemen. Tijdens de *séance* zit de *pyjai* op zijn *mure* (uit speciaal houtsoorten gesneden bank met de kop van een *anuwana* (koningsaasgier) of *katusji* (tijger)). Hij zwaait voortdurend met zijn *maraka* en inhaleert regelmatig rook van de *ulemari*-sigaar. Hierbij onthoudt hij zich volledig van water, drank en spijs. Het is pikdonker in de *tokai* en er mag geen vuur aangestoken worden in de directe omgeving ervan. De *pyjai* zingt, bidt en spreekt in het *aremi*, de taal van de hulpgeesten tot *Tamusji*. Gedurende de *séance* worden deze zaken vele keren herhaald. Op deze manier krijgt de *pyjai* volledig macht over de goede geesten die dan op hun beurt de slechte geesten kunnen verdrijven. De *pyjai* is volledig met zichzelf bezig, met zijn mystieke wereld. Zijn mystieke wereld is voor derden niet toegankelijk. Behalve de goede geesten van de tabak, *juku* en de *takini*, die door de respectievelijke proeven in hem zijn gekomen, bezit de *pyjai* ook enkele algemene goede geesten zoals: Tukajana die boven de wolken woont, Kajanurawa, die het opperhoofd van geesten is en ook boven de wolken woont, Mapewaran, ook het opperhoofd van geesten die boven de wolken woont en Sirito-Yana, de vader der sterren die boven de wolken woont.

Kajanurawa wordt alleen uitgenodigd bij zeer ernstige gevallen. Als de *pyjai* hem verzoekt naar de aarde te komen, zal hij nederdalen via een trap die door Tukajana, zijn dienaar, wordt aangedragen. De trap is meer bekend als de Tukajana *ponepuru* en is mooi beschilderd met *alakuseri*. Aan het begin is zij versierd met vogelveren en zij heeft een aantrekkelijke geur. Deze drie supergeesten zijn geesten van de lucht en het heelal. Zij kunnen voor bijzondere zaken uitgenodigd worden. De sterke goede geesten van de *pyjai* op de aarde zijn de *Jukujumyn*, vader van de *juku* mier, (*tabaks-pyjai*) en de *Kwatta-jumyn*, de vader van de slingeraap (*takini pyjai*). *Jumyn* betekent vader. De

verwantschapsterminologie in de geestenwereld is gelijk aan die van de mens.

Atamyngano ten behoeve van een zieke gebeurt meestal maar één keer. Indien het een ernstige zieke is, wordt het ritueel wel verschillende malen herhaald. In dit geval zal de zieke zich, als hij beter is, onderwerpen aan een reinigingsritueel, namelijk de *atuwenakano*. Ook zal de *pyjai* hem/haar enige onthoudingen opleggen voor de duur van een bepaalde periode. Als deze periode is afgelopen, zal de *pyjai* deze onthoudingen weer opheffen door middel van *endatarykano* (opheffing van de onthoudingen). Tijdens een bescheiden feestje wordt de ex-patiënt op de traditionele manier aangekleed en worden hem het voedsel en/of de dranken die hem waren verboden, aangeboden, maar niet nadat deze door de *pyjai* met rook zijn gezegend.

Pyjai attributen

Atamyngano zonder *ulemari*-sigaren is ondenkbaar. Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat tabak een belangrijke rol vervult, want in tabak zit de sterke, goede geest. Vandaar ook dat de *pyjai* altijd met zijn sigaren rondloopt. Als omhulsel van de tabak wordt de binnenste laag van de bast van de *ulemari*-boom (*ingi-pipa*) gebruikt. Hij inhaleert heel diep en blaast dit hard op de zieke.

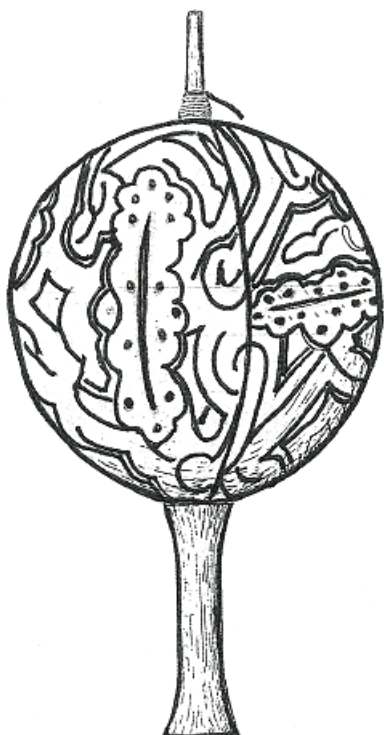
De *pyjai*-ratel (*maraka*) wordt gemaakt van de mooie, ronde vrucht van de kalebasboom (*kuwa'l*). Het vervaardigen van de *maraka* neemt veel tijd in beslag, soms drie dagen, aangezien de kalebas van binnen moeilijk schoon te krijgen is. Nadat de vrucht gekookt is, wordt zij met scherven gevuld om alle vochtige moes weg te krabben. Hierna krijgt de *maraka* 'ogen'. Er worden twee verticale en twee horizontale, langwerpige 'ogen' geboord, ongeveer vijf centimeter lang. De *maraka* wordt meestal met natuurverf in verschillende motieven beschilderd door de vrouw van de *pyjai*. Als het zover is, krijgt de *maraka* een handvat, gemaakt van *sjipo*-hout,¹⁰ een lichte houtsoort. Vervolgens krijgt de *maraka* zaden van de *parakaru*¹¹ (de *siririja*-bloem). De beste voorwerpen voor de *maraka* zijn steentjes van de bodem van de rivier of kreek. Deze steentjes zijn *okojumo*-steentjes. *Okojumo* is de geest van het water. De steentjes kunnen wit en zwart zijn. In de witte steentjes huizen de goede *okojumo*-geesten en in de zwarte de slechte. Als ze eenmaal in de *maraka* zitten, kunnen ze zich vermenigvuldigen. De steentjes worden vaak gevonden bij de vertakkingen van rivieren. Tot slot wordt de *maraka* van de top naar beneden aan de steel vastgebonden met katoendraden. De *maraka* is nu bespeelbaar en wordt altijd bewaard in de *jamatu* (dubbelwandige rieten doos).

De maraka van de pyjai

Aan de vooravond van zijn *séance* loopt de *pyjai* rond en zwaait met een apparaatje, de *wun-wun*, gemaakt van *waruma* (vlechtriet) of cocosblad en vastgebonden aan een touw met de lengte van een meter. De naam *wun-wun* die het vernuftige apparaatje heeft gekregen, is afgeleid van het geluid dat het maakt: *wun-wun*. Het geluid is bedoeld om de slechte geesten die in de buurt zijn, te verjagen. Het is een mededeling dat de *pyjai* op die avond een *séance* zal houden en dat alle slechte geesten uit de buurt moeten blijven. Dat doen ze ook, want zij houden namelijk niet van dit geluid.

De *pyjai* heeft een speciale zitbank, de *pyjai murery* in zijn *tokai* staan, gemaakt in de vorm van een bepaalde diersoort, zoals de kaaiman, de *anuwana* (koningsaasgier), de *kaitusji* (tijger), et cetera.

Geen van de attributen van de *pyjai* mag door derden worden gebruikt. Ze worden als 'gewijde voorwerpen' beschouwd. Men mag ze zelfs niet aanraken. De dubbelwandige *jamatu* van de *pyjai* heeft zijn eigen plekje in het huis

Ratelaar, de maraka van de Kari'na pyjai

en bevat alle 'heilige' spullen, zoals kledingstukken, *maraka*, tabak, et cetera die hij nodig heeft voor zijn *pyjai*-schap. De vroegere *pyjai* namen altijd hun zitbankje, drinkkom of bord mee als zij naar andere dorpen op bezoek gingen.

De plaats van de pyjai in de huidige maatschappij

De *pyjai* neemt nog steeds een belangrijke plaats in de Kari'na (Caraïbse) samenleving. Vroeger hadden de *pyjai* ook de functie van dorpshef. Door de modernisering van de samenleving is dit nu niet meer zo, nochtans hebben zij een adviserende taak in het bestuursapparaat. Zij staan nog steeds aan het hoofd van de cultuurdragers. In de Kari'na samenleving is het *pyjai*-schap het hoogste instituut. Het zijn mensen die de diepere achtergronden van het geestelijk leven van de mens weten. Als *pyjai* wordt je geleerd over de functie van diverse elementen van de natuur, zoals: lucht, water, grond en het bos. De mystieke wereld van de Inheemse mens wordt door de *pyjai* beheerst. Los van deze zaken, kan de *pyjai* een macht ontwikkelen om het onzichtbare binnen te dringen om zodoende bepaalde krachten hieruit aan te wenden voor zijn doeleinden. De *pyjai* is een diep gelovig en eerbiedig mens. Voor zijn verdere leven heeft de *pyjai* zichzelf beperkt in een aantal aardse geneugten. Uiteraard zijn er *pyjai* met verschillende kwaliteiten. De ene heeft meer, of minder dan de andere. Dit alles maakt de *pyjai* tot een bijzonder mens in de Inheemse maatschappij en daarom is hij het enige individu dat bij zijn dood een speciale *maraka*-ceremonie krijgt dat door de familie en/of het bestuur van het dorp wordt georganiseerd.

Aremi - liederen van de pyjai

Aremi

Noky mo'ko j'aremi potyryme na (2x)

J'aremi potyryme na (2x)

Jolukoluko j'aremi potyryme na (2x)

J'aremi potyryme na (2x)

Jeky mo'ko j'aremi potyryme na (2x)

J'aremi potyryme na (2x)

Vertaling: Keelzang

Wie is het toch die de toon aangeeft van mijn lied?

Is het de tabaksrups die de toon aangeeft van mijn lied?
Het is mijn geliefd huisdiertje die de toon aangeeft van mijn lied.

Wara

Wotamore pa'to pombo wyjno, wara nawo'ja ra
Wara nawo'ja ra (6x)
Wotamore pa'to pombo wyjno, sawaku nawo'ja ra
Sawaku nawo'ja ra (6x)
Wotamore pa'to pombo wyjno, tokoko nawo'jan ra
Tokoko nawo'jan ra (6x)

Vertaling: De rode ibis

Van waar mijn leer-*pyjai*-hut eens stond, zie ik de rode ibis vliegen.
Van waar mijn leer-*pyjai*-hut eens stond, zie ik de reiger vliegen.
Van waar mijn leer-*pyjai*-hut eens stond, zie ik de flamingo vliegen.

Literatuur

- Ahlbrinck, W., 1931
Encyclopaedie der Karaïben, behelzend taal, zeden en gewoonten dezer Indianen.
Verhandelingen van de Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen,
Amsterdam, afd. Letterkunde N.S. 27(1): 1-555.
- Aluman, N., 1985
Atamyngano warery.
- Kloos, Peter, 1971
The Maroni River Caribs of Surinam. Assen: Van Gorcum.

Nardo Aloema (Galibi, 1946) volgde de Onderwijzersopleiding en de Akademie voor Beeldende Kunsten in Suriname. Sinds 1982 is hij verbonden aan de Afdeling Cultuurstudies van het Minov als projekt-onderzoeker. Daarnaast is hij actief uitvoerend bestuurslid van het Coördinatie orgaan voor de Inheemse Volkenorganisaties van het Amazone gebied (COICA), belast met het onderdeel Cultuur, Onderwijs en Wetenschappen. Eveneens is hij vice-voorzitter van de landelijke Organisatie van Inheemsen in Suriname.

Eindnoten:

- 1 Ik ben zelf afkomstig uit Galibi en ben sterk verbonden met *pyjai*-traditie. Dit artikel geeft dus een *insiders view*. Indertijd ben ik informant geweest voor diverse wetenschappers, onder andere voor Peter Kloos.
- 2 *Ulemari* is de *ingi pipa*-boom. Het onderste, zachte gedeelte van de bast wordt gebruikt om bladeren tabak in te rollen tot een lange sigaar. Deze sigaar wordt door de *pyjai* gerookt.
- 3 *Tamusji* is God, de schepper, grootvader; ook een oude man of grootvader wordt met *tamusji* aangesproken
- 4 De *takina*-boom is een heilige boom voor het Kari'na volk in Suriname. De bast en het sap uit de bast hebben een medicinale werking. Indien een persoon gedurende zijn leven *takini*-sap als medicijn toegediend heeft gehad van de *pyjai*, zal hij op de zelfde manier als een *pyjai* begraven worden.
- 5 *Kumaka*, ook wel kankantri genoemd, is de grootste boom in het Amazonegebied. Deze boom wordt door het Kari'na volk geëerbiedigd om zijn strenge en sterke geesten.
- 6 *Kwasini* is de kwasinboom, een hardhout soort. Het is de meest gevreesde boom binnen de Kari'na gemeenschappen in Suriname, vanwege haar sterke slechte geesten.
- 7 *Alakuseri* is het extract uit bladeren van de alakuseri-boom.
- 8 *Tapana-kasiri* is een licht alcoholische drank, bereid uit bittere cassave knollen. Er zijn diverse *kasiri* soorten zoals: *kasiri*, *pajawaru* en *paja*.

- 9 *Aremi-* of *oremi*-liederen van de *pyjai*; deze liederen worden gezongen tijdens de séance en *pyjai*-ceremoniën.
- 10 *Sjipo* is een zachthout soort dat hars produceert. De Inheemsen gebruiken dit voor verlichting (als lamp).
- 11 *Parakaru* of *siririja* is een plant. De kleine ronde, zwarte zaden van deze plant worden in de *maraka* gedaan en geven een licht harmonieus, ratelend geluid.